

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-9>

УДК 658:338.2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АВІАПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

PECULIARITIES OF THE FORMATION OF THE ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF AIRLINES IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATION

Сафонік Наталія Петрівнакандидат економічних наук, старший викладач,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9822-3696>**Дудік Анна Олександрівна**здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6588-2994>**Safonik Nataliia, Dudik Anna**
National Aviation University

В статті проаналізовано особливості формування системи економічної безпеки авіапідприємств в умовах трансформаційної економіки. Розглянуто різні підходи щодо визначення поняття «система економічної безпеки підприємства». Визначено основні завдання, цілі, принципи, об'єкти, суб'єкти та важливі функціональні компоненти системи економічної безпеки підприємств авіаційної галузі. Проаналізовано різні підходи до визначення набору елементів системи економічної безпеки. На основі обраних елементів сформовано модель системи забезпечення економічної безпеки Міжнародного аеропорту «Київ» в контексті ідентифікації симптомів банкрутства із застосуванням інтеграційних методик. На основі проведеного дослідження виділено основні аспекти забезпечення економічної безпеки авіапідприємств у контексті управління нею в умовах трансформаційних перетворень.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, система економічної безпеки, елементи системи економічної безпеки, засоби забезпечення економічної безпеки, загрози.

The article analyzes the peculiarities of the formation of the economic security system of airlines in the conditions of the transformational economy. Different approaches to definition of the concept "system of economic security of the enterprise" were considered. The main tasks, goals, principles, objects, subjects and important functional components of the economic security system of aviation enterprises are defined. The basic principles on which the construction of the economic security system of airlines should be based include the principles of development, adaptability, unity, competence, economic expediency, efficiency, complexity, legality, continuity. Financial, personnel, information, legal, environmental, power, technical and technological. It is determined that from the correct definition of threats, from the correct choice of the system of indicators of their manifestation depends on the degree of conformity of the assessment of economic security of the enterprise to the existing reality and a set of necessary measures on prevention and counteraction of risks, corresponding to the scale and nature of threats. Different approaches to defining a set of elements of the economic security system are analyzed. On the basis of the selected elements, a model of the system of ensuring economic security of air transport companies has been formed. It is determined that to increase the effectiveness of the system of economic security management, the enterprise needs to develop a set of measures on assessment, monitoring and diagnostics of economic security, and development of stages should include a comprehensive assessment that takes into account quantitative and qualitative indicators, takes into account the influence of factors of internal and external environment. The level of effectiveness of the economic security system of the International Airport "Kyiv" in the context of identification of bankruptcy symptoms with application of integration methods has been diagnosed. Based on the research, the main aspects of ensuring the economic security of airlines in the context of its management under the conditions of transformational transformations have been highlighted.

Keywords: economic security, enterprise, economic security system, elements of economic security system, means of economic security, threats.

Постановка проблеми. Успішне функціонування суб'єктів господарювання в умовах значної мінливості зовнішнього і внутрішнього середовища висуває більш жорсткі вимоги до системи економічної безпеки підприємства, яка має не лише враховувати всю сукупність деструктивних факторів, а й прогнозувати їх виникнення, щоб уникнути чи мінімізувати вплив на ефективну господарську діяльність. Ключ до зміцнення фундаменту самостійного розвитку економіки України забезпечує сталість транспортної галузі. Сьогодні значна кількість небажаних факторів призвела до відносного погіршення рівня економічної безпеки авіатранспортних підприємств. За таких умов актуалізуються питання забезпечення економічної безпеки підприємств вітчизняної транспортної системи, адже від її стану залежить ефективність всієї економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оцінки стану економічної безпеки підприємств, обґрунтування підходів до формування системи економічної безпеки знаходить своє відображення у працях таких науковців як Ареф'єва О. В. [2], Ареф'єв С. О. [1], Донець Л. І. [5], Іванюта Т. М. [9], Ковальчук А. М. [11], Пригунов П. Я. [13], Прохорова В. В. [14] та ін. Проте, дана проблематика актуалізується, виходячи із умов нестабільності фінансово-економічного та військово-політичного середовища в Україні та зважаючи на особливий статус підприємств авіаційної галузі.

Метою дослідження є обґрунтування наукових інтерпретацій щодо формування системи економічної безпеки авіапідприємств в умовах трансформаційної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення комплексної системи економічної безпеки є одним з пріоритетів діяльності українських організацій. Від того, як вирішуються проблеми безпеки на рівні окремих організацій, безпосередньо залежить стан економічної безпеки нашої країни. На стан кожної організації впливають фактори, створені її зовнішнім і внутрішнім середовищем. Зовнішнє середовище породжує негативні впливи, які виникають без участі та проти волі суб'єктів господарювання. Внутрішнє середовище компанії може генерувати певні негативні впливи, які виникають у результаті поганої роботи самої компанії або її окремих працівників.

З року в рік зростає потреба українських підприємств у забезпеченні власної економічної безпеки. Донедавна найбільша увага

приділялася забезпеченню фізичного та технічного захисту об'єкта. Проте в останні роки зростає необхідність забезпечення фінансової та інформаційної безпеки, а також захисту комерційної таємниці. Ігнорування та недостатня увага до потенційних і прихованих загроз економічній безпеці призводить до негативних наслідків, які позначаються як на її окремих складових, так і в цілому на перспективах функціонування підприємств.

Ефективним критерієм економічної безпеки будь-якої компанії є економічні показники, досягнуті в результаті господарської діяльності, за відсутності яких немає сенсу говорити про достатній рівень економічної безпеки компанії. Відповідно, у кожній організації існує нагальна потреба у створенні комплексної системи безпеки.

Існує велика різноманітність поглядів сучасних науковців щодо визначення поняття «системи економічної безпеки підприємства», деякі трактування розглянемо у табл. 1.

Отже, виходячи з аналізу визначень провідних економістів, поняття «система економічної безпеки підприємства» можна визначити як комплекс таких взаємопов'язаних елементів, як організаційне управління, технологія, превентивні та маркетингові заходи, суб'єкт системи, мета, призначення, завдання, принципи та інструменти, які спрямовані на кількісну та якісну реалізацію захисту корпоративних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Основною метою створення системи економічної безпеки підприємства є забезпечення поточної ефективної діяльності та забезпечення подальшої стійкості та розвитку компанії за рахунок своєчасного виявлення, мінімізації та запобігання внутрішнім та зовнішнім викликам, небезпекам, загрозам, ризикам.

Головними цілями формування системи економічної безпеки будь-якого підприємства є:

- 1) забезпечення фінансової стійкості і незалежності компанії, результативність її діяльності;
- 2) висока конкурентоспроможність і технологічна незалежність ресурсів компанії;
- 3) оптимальна організація структури та висока ефективність управління нею;
- 4) ефективність колективних досліджень і розробок, високий рівень кваліфікації персоналу підприємства та його інтелектуальний потенціал;
- 5) найменший можливий вплив підприємства на навколишнє середовище, його екологічність та економія витрат ресурсів;

Таблиця 1

Підходи до визначення сутності поняття «система економічної безпеки підприємства»

Автор	Визначення
Л. Донець [5]	«Система економічної безпеки компанії є «обмеженим набором взаємозалежних елементів, що забезпечують безпеку компанії та досягнення її бізнес-цілей»
П. Я. Пригунов [13]	«Організаційна підсистема підприємства, що складається з комплексу організаційних, управлінських, технічних, правових та інших заходів, комплексу сил і засобів, спрямованих на безпеку підприємства, захист законних інтересів його керівництва та його інвесторів, сприятиме стійкому розвитку компанії»
О. Шнипко [15]	«Це система, що взаємодіє з навколишнім середовищем і має набір властивостей, що забезпечують її здатність виживати і розвиватися перед зовнішніми або внутрішніми загрозами»
Б. Дуб [6]	Концептуальна категорія, що визначає стратегічну основу в управлінні загрозами та являє собою сукупність об'єктів, суб'єктів, функціональних компонентів, методів оцінки та заходів (процесів, процедур) забезпечення економічної безпеки організації, які використовуються підприємством (організацією, установою) для найбільш повної гарантії безпеки
Т. Іванюта та А. Заїчковський [9]	«Обмежений набір взаємопов'язаних елементів, які гарантують безпеку підприємства та досягнення бізнес-цілей». Складовими елементами такої системи є об'єкт і суб'єкт безпеки, механізм безпеки та політика безпеки. До складових політики безпеки автори відносять такі: цілі та завдання безпеки, функції та принципи безпеки, а також стратегію безпеки.
В. В. Прохорова [14]	«Сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють єдине ціле». Містить такі складові: суб'єкти безпеки, об'єкти безпеки, механізм забезпечення економічної безпеки

6) правове забезпечення будь-якої діяльності компанії;

7) високий ступінь захисту комерційної таємниці компанії та її працівників, інформаційної бази, з високим рівнем інформаційного забезпечення діяльності всіх його структур;

8) максимально можливий рівень безпеки компанії, її працівників, активів, капіталу та комерційних інтересів.

С. О. Ареф'єв, В. С. Титикало до основних елементів системи економічної безпеки підприємства відносять: «визначення та змістовне наповнення напрямів економічної безпеки, особливості формулювання механізму її забезпечення із необхідними складовими, рівні (стратегічний, оперативний) рівнів економічної безпеки, обґрунтування мети і основних та функціональних принципів при формуванні системи забезпечення економічної безпеки підприємств» [1, с. 222–223]. Серед основних елементів на яких має ґрунтуватись побудова системи економічної безпеки авіа-підприємств виділяють наступні принципи: розвитку, адаптивності, єдності, компетентності, економічної доцільності, оперативності, комплексності, законності, безперервності.

Дотримання цих принципів допоможе підвищенню ефективності системи управління економічною безпекою.

Об'єктом системи є економічний стан організації. Суб'єкт системи економічної безпеки є комплексним. До зовнішніх суб'єктів належать законодавча, виконавча та судова влада, конкуренти, споживачі, постачальники. Внутрішніми суб'єктами є: працівники служби власної безпеки та охорони [9]. На сьогоднішній день немає однозначного підходу до сукупності структурних елементів і компонентів системи економічної безпеки. Існує три основні підходи до складу елементів системи економічної безпеки (рис. 1).

В умовах нестабільності економічного середовища на діяльність підприємств авіаційної галузі, зокрема і Міжнародного аеропорту «Київ», впливає ряд ризиків, які можна поділити на господарські (викликані змінами податкового законодавства, інфляційними процесами, змінами у ціновій політиці, зокрема, цінами на енергоносії), адміністративно-політичні (зумовлені нестабільністю у політичній сфері та військово-політичними обставинами) та форс-мажорні (ризик, що

	Основні елементи	Характеристика
Перший підхід	Засоби забезпечення, сили забезпечення, ресурси забезпечення, об'єкти та суб'єкти забезпечення, цілі та ресурси	Згідно даного підходу елементи системи економічної безпеки – це загальновідомі категорії та широкі терміни, якими можна описати будь-яку економічну систему. Недоліком такого підходу є те, що він не відображає специфіку та конкретні напрями діяльності щодо забезпечення економічної безпеки підприємства, а системні елементи цього підходу мають бути специфічними.
Другий підхід	Фізична, технічна, протипожежна, радіаційна, комп'ютерна безпека, конкурентна розвідка, безпека будівель і споруд, захист комерційної таємниці, безпека зв'язку, господарчо-договірної діяльності, безпека перевезень та масових заходів	Відповідно до другого підходу система економічної безпеки описується як комплекс заходів. Проте, деякі види діяльності накладаються та накладаються, що ускладнює процес забезпечення економічної безпеки в організації
Третій підхід	Структура системи економічної безпеки будується відповідно до видів корпоративних ресурсів компанії: трудових, матеріальних, інформаційних, фінансових	Відповідно до цього підходу діяльність організовується відповідно до інструкцій із забезпечення безпеки для кожного з корпоративних ресурсів організації. При цьому найважливішим є прогнозування можливих загроз фінансовим, матеріальним, інформаційним та людським ресурсам, які призводять до погіршення економічної ситуації, а також розробка економічних, правових та організаційних заходів щодо їх усунення і вирівнювання.

Рис. 1. Характеристика підходів до визначення набору елементів системи економічної безпеки

Джерело: складено авторами за даними [3; 10]

виникають внаслідок пожеж, військових дій, стихійних лих і т.д.) [4, с. 127].

Загалом, вирізняють різні підходи до класифікації загроз безпеці підприємств та існує ряд загроз, які можуть одночасно належати до

різних класифікаційних груп. Від правильного визначення загроз, від правильного вибору системи індикаторів їх прояву залежить ступінь відповідності оцінки економічної безпеки підприємства існуючій дійсності та комплексу

необхідних заходів щодо запобігання та протидії небезпекам, що відповідає масштабу та характеру загроз.

Для забезпечення максимально ефективно економічної безпеки підприємства необхідно здійснювати низку заходів у різних сферах. Ці напрями є функціональними складовими діяльності із забезпечення економічної безпеки підприємства. Функціональні складові – комплекс заходів у ході забезпечення економічної безпеки підприємства, що відрізняються один від одного обсягом і напрямком діяльності. Основні функціональні складові економічної безпеки – це фінансова, кадрова, інформаційна, правова, екологічна, силова, техніко-технологічна [9]. З огляду на всі аспекти найоптимальнішим підходом до визначення економічної безпеки є ресурсно-функціональний. Цей підхід є комплексним, тобто використовує як час функціонування підприємства, так і стан його ресурсної бази.

Важливим елементом системи безпеки є механізм її забезпечення, який передбачає сукупність методів і засобів її забезпечення. Методи забезпечення економічної безпеки поділяються на такі групи: технічні (спостереження, контроль, ідентифікація), інформаційні (характеристика працівників, аналітичні матеріали конфіденційного характеру тощо), фінансові (матеріальне заохочення працівників), правові (захист працівників), законні права та інтереси), кадрові (підбір, підготовка персоналу, що забезпечує охорону) [8].

В умовах появи нових загроз та загострення існуючих, ефективно здійснювати свою діяльність матимуть змогу лише ті компанії, які зможуть виявити проблемні елементи та комплексно забезпечити свою економічну безпеку шляхом нівелювання внутрішніх загроз. Тому проблема економічної безпеки компаній потребує комплексного підходу.

Розробка, впровадження та постійне вдосконалення адаптивної системи забезпечення економічної безпеки дозволить сформулювати комплекс захисних реакцій, спрямованих на підтримання стійкого функціонування та розвитку компанії в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Концепція формування та функціонування системи забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає, що такий механізм є гнучкою, інтегрованою і відкритою системою. Схематично систему забезпечення економічної безпеки підприємства представлено на рис. 2.

Як ми можемо спостерігати, наведена модель тісно пов'язана із етапами управління

економічної безпекою авіапідприємства. Для підвищення ефективності системи управління економічною безпекою підприємства необхідно розробити комплекс заходів з оцінки, моніторингу та діагностики економічної безпеки. Розробка етапів повинна включати комплексну оцінку, що враховує кількісні та якісні показники, враховує вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Комплексна оцінка також може виступати як порівняльна характеристика рівня економічної безпеки окремого підприємства в різні періоди його діяльності, так служити основою для вибору перспективних варіантів його розвитку.

Чинники, що визначають вибір підходів оцінки економічної безпеки є досить різноманітними, зокрема це: розмір підприємства, мету та цілі підприємства, вид діяльності, джерела фінансування діяльності, кадрове забезпечення та особливості мотивації [11, с. 214].

Діагностику рівня ефективності системи економічної безпеки Міжнародного аеропорту «Київ» здійснено в контексті ідентифікації симптомів банкрутства, із застосуванням інтеграційних методик, зокрема: семифакторної моделі, моделі Альтмана, R – моделі, моделі Ліса та моделі Таффлера. Узагальнені результати розрахунків представлені у табл. 2.

Отже, за результатами проведених розрахунків маємо наступні висновки: майже всі моделі показали високу захищеність підприємства у 2019 році і її різкий спад у 2020–2021 рр., що можна пояснити впливом нестабільного економічного середовища, пов'язаного з карантинними обмеженнями, проблемами із забезпеченням рентабельності.

Використання вище зазначених моделей діагностики ймовірності банкрутства дозволяє з використанням обмеженої кількості показників оперативно отримувати інформацію щодо фінансового стану підприємства й вчасно вживати заходів щодо попередження загрози кризового стану. Недоліком вищезазначених моделей є те, що вони не дозволяють однозначно визначити причину, фактори, що вплинули на погіршення рівня фінансової стійкості та не надають інформації щодо подальшого розвитку підприємства.

Шляхи запобігання банкрутства в аеропорту «Київ» мають включати в себе використання певних напрямів, які умовно можна поділити на два блоки: блок попередження банкрутства, який передбачає впровадження налагодженої системи прогнозування та визначення ймовірності банкрутства компанії та блок запобігання банкрутству, який вклю-

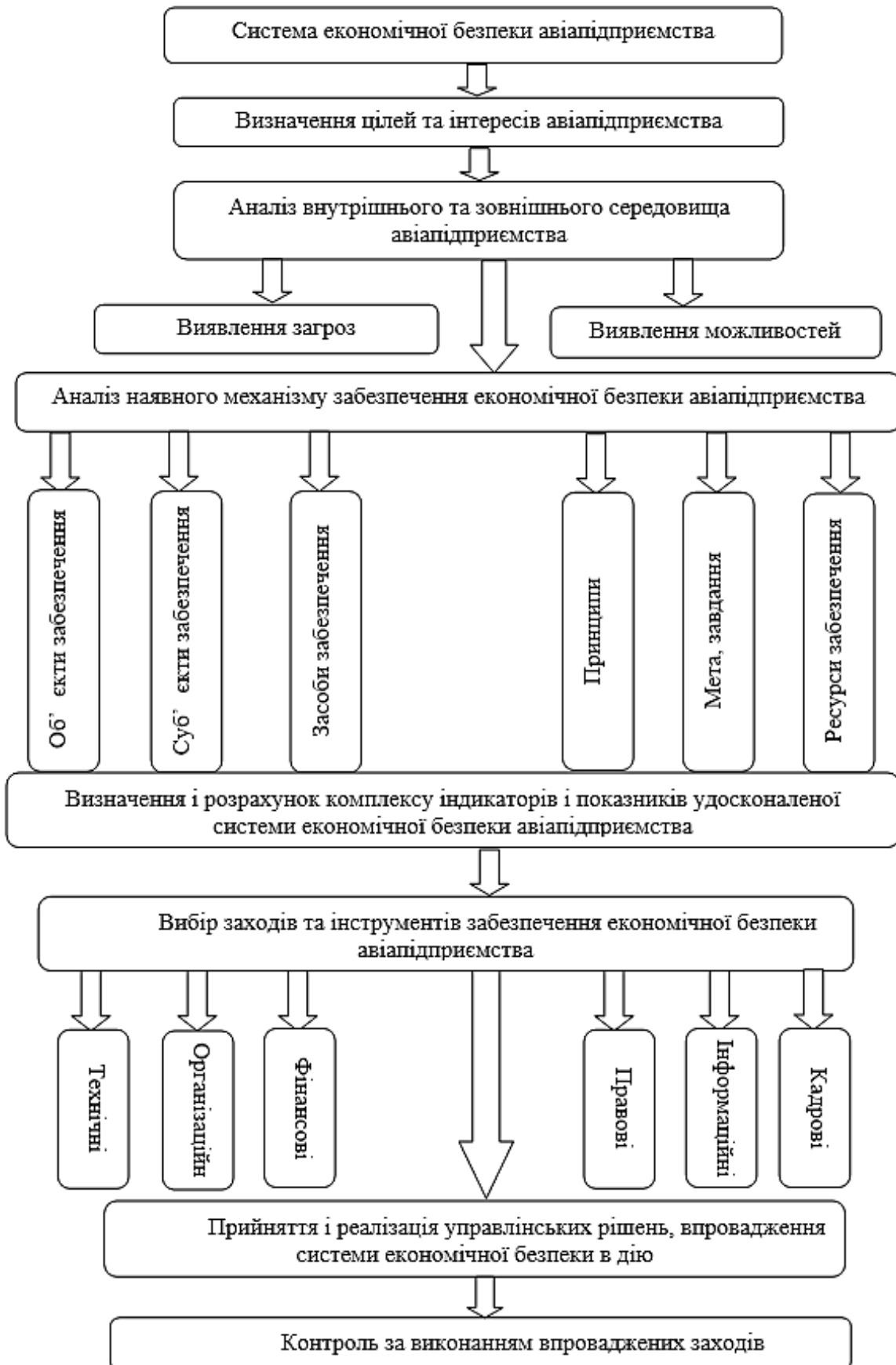

Рис. 2. Модель системи економічної безпеки авіа підприємства

Джерело: складено авторами

Таблиця 2

Результати розрахунків рівня економічної безпеки Міжнародного аеропорту «Київ» із застосуванням інтеграційних методик за 2019–2021 рр.

Модель	Роки			Абсолютне відхилення, ±		Відносне відхилення, %		Нормативне значення
	2019	2020	2021	2020-2019	2021-2020	2020-2019	2021-2020	
Семифакторна модель	101,9	81,5	82,5	-20,4	1	-20	1,2	>80
Модель Альтмана	2,89	-6,5	-1,97	-2.26	4.53	-124.9	69.7	>2,8
R-модель	0,4	0,2	0,3	-0.2	0.1	-50	50	>0,18
Модель Ліса	0,014	0,015	0,13	0.001	0.115	7.1	766.6	< 0,037
Модель Таффлера	1,45	-0,68	-0,43	-2.13	0.25	-53.1	13.2	<0,3

Джерело: розраховано авторами за даними [12]

чає набір заходів, який покращує загальний стан підприємства і його здатність до виживання у кризових ситуаціях, а також запобігає допущенню до критичного стану підприємства, тобто його банкрутства (рис. 3).

Зниження витрат є важливою складовою у підвищенні прибутковості підприємства та ефективної його діяльності. Наведемо основні заходи по зниженню витрат для аеропорту «Київ»:

- зниження частки амортизації, яка припадає на одиницю продукції, шляхом продажу застарілого та непридатного устаткування й техніки;

- скорочення видів діяльності (робіт, послуг тощо), які не впливають на підвищення ефективності роботи аеропорту;

- пошук більш доступних альтернатив в контексті заміни ресурсів;

- застосування прогресивних методів в управлінні персоналом для підвищення продуктивності праці персоналу та ефективності роботи підрозділів. Адже, як зазначають «неодмінним складником і вагомим чинником підвищення конкурентоспроможності підприємства та забезпечення економічної безпеки є його персонал, який відрізняється наявними та здобутими компетенціями, підтримує корпоративну культуру, може брати участь в управлінні, прибутках і капіталі підприємства, що, таким чином, поліпшує задоволеність працівників також через моральне стимулювання» [2, с. 8].

- зменшення адміністративних витрат, за рахунок зменшення витрат на утримання інженерно-технічного персоналу, приміщень, які фактично не використовуються, але входять на баланс підприємства тощо.

Із метою створення сприятливих умов для функціонування авіапідприємств та підвищення рівня їх конкурентоспроможності необхідним є застосування ефективного механізму превентивного управління економічною безпекою підприємств, основним змістом якого стає саме попередження, недопущення та усунення негативного впливу з боку зовнішніх і внутрішніх загроз діяльності підприємств, особливо в умовах трансформаційних перетворень [7, с. 45].

Таким чином, для аеропорту важливим у підвищенні прибутковості та ефективної діяльності є підвищення рівня якості роботи, розширення спектру послуг, розширення географії ринків збуту та проведення ефективної цінової та маркетингової політики. Запобіжні заходи зможуть захистити аеропорт «Київ» від банкрутства та подальшої ліквідації за допомогою раннього виявлення кризових індикаторів розвитку та застосування всіх необхідних превентивних заходів для стабілізації його стану та покращення умов й перспектив розвитку.

Висновки. В результаті проведеного дослідження визначено, що формування системи управління економічною безпекою – це складний та багатогранний процес, який має враховувати велику кількість різноманітних факторів. Було розглянуто поняття та терміни, що стосуються системи управління економічною безпекою підприємства, позначено базові принципи, призначення, цілі та завдання системи управління економічною безпекою, її складові, елементи, засоби та фактори, які впливають на її формування. На основі проведеного дослідження було побудовано модель системи економічної без-

Рис. 3. Заходи запобігання банкрутству МА «Київ» (Жуляни)

Джерело: складено авторами

пеки авіапідприємства в синергії з етапами її формування й реалізації. За отриманими результатами діагностики рівня ефективності системи економічної безпеки Міжнародного аеропорту «Київ» здійсненого в контексті ідентифікації симптомів банкрутства обґрунтовано шляхи запобігання банкрутству Міжнародного аеропорту «Київ», що передбачають певні напрями, які включають два блоки: блок попередження банкрутства, який передбачає впровадження налагодженої системи прогнозування та визначення ймовірності банкрутства компанії та блок запобігання банкрутству, який включає набір заходів, який покращує

загальний стан підприємства і його здатність до виживання у кризових ситуаціях, а також запобігає допущенню до критичного стану підприємства. Для підвищення ефективності системи управління економічною безпекою підприємства необхідною є розробка комплексу заходів з оцінки, моніторингу та діагностики економічної безпеки.

Перспективи подальших розвідок лежать в площині дослідження впливу військового стану та сучасних інноваційно-цифровізаційних тенденцій на економічну безпеку підприємств авіаційної галузі та розробка напрямів розвитку в період відбудови України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ареф'єв С. О., Титикало В. С. Управління економічною безпекою підприємств на конкурентних ринках за холічним підходом. *Адаптивне управління підприємствами в умовах неотехнологічного відтворення* : монографія / за ред. Ареф'євої О. В. Київ : ФОП Маслаков, 2020. С. 222–228.

2. Ареф'єва О. В., Мізюк С. Г., Ращепкін М. Д. Особливості формування економічного потенціалу підприємств із позицій економічної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22 (1). С. 5–9.
3. Валькович О. М., Осіна Є. В. Основні підходи до формування економічної безпеки підприємства. *Сучасні тенденції розвитку науки і технологій*. 2015. № 5–3. С. 98–101.
4. Вовк О. М., Сафонік Н. П., Фрідріх Ю. В. Превентивне забезпечення безпеки і конкурентного статусу авіаційного підприємства. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 3 (75). С. 123–134. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/75.123>.
5. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 240 с.
6. Дуб Б. Система економічної безпеки підприємства: поняття та структура. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2016. № 4 (60). С. 5–18.
7. Залізничук В. П., Сафонік Н. П., Кая А. С. Превентивне управління економічною безпекою в умовах ведення міжнародного бізнесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2022. Випуск 41. С. 42–46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-41-8>.
8. Зінченко Є. А., Власова М. С. Економічна безпека підприємства. *Вчені записки Міжнародного банківського інституту*. 2014. № 10. С. 91–97.
9. Іванюта Т. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємства. Київ : Центр навчальної літератури, 2015. 54 с.
10. Іванюта Т. М. Основні підходи до формування системи економічної безпеки на підприємствах. *Молодий учений*. 2013. № 4. С. 215–223.
11. Ковальчук А. М. Управлінські аспекти оцінювання економічної безпеки підприємства в умовах трансформаційної економіки. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2020. № 4 (72). С. 211–218.
12. Офіційний сайт КП Міжнародний аеропорт «Київ» (Жуляни). URL: <https://iev.aero> (дата звернення: 10.11.2022).
13. Пригунов П. Я. Особливості використання сучасних концепцій управління в системі забезпечення економічної безпеки підприємств. *Європейські перспективи*. 2013. № 11. С. 103–108.
14. Прохорова В. В., Прохорова Ю. В., Кучеренко О. О. Управління економічною безпекою підприємств : монографія. Харків : Український державний університет залізничного транспорту, 2010. 282 с.
15. Шнипко О. С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект. Київ : Генеза, 2016. 288 с.

REFERENCES:

1. Arefiev S. O., Tytykalo V. S. (2020) Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidprijemstv na konkurentnykh rynkakh za kholichnym pidkholdom [Management of the economic security of enterprises in competitive markets using a holistic approach]. *Adaptyvne upravlinnia pidprijemstvamy v umovakh neotekhnolohichnoho vidtvorennia: monohrafiya* [Adaptive management of enterprises in the conditions of neotechnological reproduction: a monograph]. Kyiv: FOP Maslakov, pp. 222–228. (in Ukrainian)
2. Arefiyeva O. V., Miziuk S. H., Rashchepkin M. D. (2018) Osoblyvosti formuvannia ekonomichnoho potentsialu pidprijemstv iz pozytsiy ekonomichnoi bezpeky [Peculiarities of forming the economic potential of enterprises from the standpoint of economic security]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, no. 22 (1), pp. 5–9.
3. Valkovych O. M., Osina Ye. V. (2015) Osnovni pidkhody do formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidprijemstva [The main approaches to the formation of economic security of the enterprise]. *Suchasni tendentsii rozvytku nauky i tekhnolohii*, no. 5–3, pp. 98–101.
4. Vovk O. M., Safonik N. P., Fridrikh Yu. V. (2021) Preventyvne zabezpechennia bezpeky i konkurentnoho statusu aviatsiinoho pidprijemstva [Preventive maintenance of safety and competitive status of an aviation enterprise]. *Ekonomichniy visnyk Dniprovskoi politekhniki*, no. 3 (75), pp. 123–134. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/75.123>.
5. Donets L. I., Vashchenko N. V. (2008) Economic security of the enterprise. Kyiv: Center for educational literature, 240 p. (in Ukrainian)
6. Dub B. (2016) Systema ekonomichnoi bezpeky pidprijemstva: poniattia ta struktura [System of economic security of the enterprise: concept and structure]. *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva*, no. 4(60), pp. 5–18.

7. Zalizniuk V. P., Safonik N. P., Kaia A. S. (2022) Preventyvne upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu v umovakh vedennia mizhnarodnoho biznesu [Preventive management of economic security in the conditions of conducting international business]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 41, pp. 42–46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-41-8>.
8. inchenko Ye. A., Vlasova M. S. (2014) Ekonomichna bezpeka pidpriemstva. [Economic security of the enterprise]. *Vcheni zapysky Mizhnarodnoho bankivskoho instytutu*, no 10, pp. 91–97.
9. Ivaniuta T. M., Zaichkovskiy A. O. (2015) Economic security of the enterprise. Kyiv: Center for educational literature, 54 p. (in Ukrainian)
10. Ivaniuta T. M. (2013) Osnovni pidkhody do formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky na pidpriemstvakh [Basic approaches to the formation of the economic security system at enterprises]. *Molodyi uchenyi*, no. 4, pp. 215–223.
11. Kovalchuk A. M. (2020) Upravlinski aspekty otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v umovakh transformatsiinoi ekonomiky [Management aspects of assessing the economic security of the enterprise in the conditions of the transformational economy]. *Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoi politekhniki*, no. 4(72), pp. 211–218.
12. Ofitsiinyi sait KP Mizhnarodnyi aeroport «Kyiv» (Zhuliany) [Official website of KP International Airport "Kyiv" (Zhulyany)]. Available at: <https://iev.aero/> (accessed November 10, 2022).
13. Pryhunov P. Ia. (2013) Osoblyvosti vykorystannia suchasnykh kontseptsii upravlinnia v systemi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv [Peculiarities of the use of modern management concepts in the system of ensuring the economic security of enterprises]. *Yevropeiski perspektyvy*, no. 11, pp. 103–108.
14. Prokhorova V. V., Prokhorova Yu.V., Kucherenko O.O. (2010) Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv: monohrafiya [Management of economic security of enterprises: a monograph]. Kharkiv: Ukrainian State University of Railway Transport, 282 p. (in Ukrainian)
15. Shnypko O. S. (2016) Economic security of hierarchical multilevel systems: regional aspect. Kyiv: Genesis, 288 p. (in Ukrainian)